

Thurzó Gábor:

Egy VÁROS eltűnik

Egy város lassan eltűnik. Különös és fájdalmas varázslat ez. Még állnak a házak, még egymásba nyílnak az utcák és terek, s talán a fák is úgy nőnek, ahogy eddig, s a városnak mégis nyoma tűnik. Járunk és élünk, ragaszkodunk külön kis pesti vagy budai hazafiságunkhoz, és nem vesszük észre, hogy nem a régi Budához ragaszkodunk többé, a régi Buda eltűnt, kicserélődött.

A halál akkor kezdődik, amikor az utcanevek eltűnnek. Emlékszel még a Szarvas-térre? Budán volt valamikor; ha hűsz elmúltál és nem vagy még harminc, már emlékezhetsz rá. Óreg, emeletes házak álltak roskatagon körülötte, az egyiknek, éppen a sarkon, magas feljárója volt, amelyről a villamosokat szinte a mélységben lehetett látni. Az út, amely belőle nyílt, földszintes házak mellett vitt el, s ezek a földszintes házak elsüppedtek a budai homokban, két-három lépcsőn kellett lemenni, hogy betérhessünk egy-egy félig összecsuklott kapun. A barna kapuk mögött macskaköves udvarok voltak, némelyik még kúttal; a hátsó traktus félemeletes volt,

Sarokház a Fő-utcában

lehetőleg deszkakerítéssel a félemeleten, s a deszkára vadszölő futott. Néma házak voltak ezek, öregasszonyok éltek bennük. Ha gyerekkorodban végimentél a rácsos ablakok alatt, ráncos arcokat láttál, fehér hajakat, horgolt fekete pillangóval a tetejükön. Az illat, amely megcsapott, kissé dohos volt, mintha ódon ládát nyitottál volna ki vagy egy koporsót. És nemcsak a kocsmák voltak régiek, hangulatosak. A boltok se ragaszkodtak a modern időkhöz. Az egyikben egy órás volt, százesztendőss porral a kirakatba-tett alkatrészeken, s itt volt Benedek Samu mézeskalácsos boltja, amelybe néhány lépcsőn kellett fölmenni, s a méz- és viaszgyertyaszagú falak között furcsa mézeskalácsokban lehetett válogatni.

Igy folydogált az Attila-körúton egy eltűnt házsor. Régimódi, dohos illatú, kopott falú volt, pedig még nem is volt a Tabán, az apró, rozoga házak, görbe utcák szövevénye, csak az a kevés, amit a Tabán romantikája a sugárutaknak mutatott. A Szarvas-teret régóta másként hívják, de a piszkosan világoskék ház, homlokzatának tetején az

üzött, kajla szarvakkal futó szarvással ott áll még. S mintha kezét nyujtana neki, ott van még Virág Benedek háza. Aki be akar lépni a magyaros lelkű, buzgó, volt szerzetes házába, előbb egy pékbolttal találkozik, amelyet régi szokás szerint a «Szarvashoz» címeztek, aztán találkozik csak a kapuval, és az omladozó udvar fölött, valahol a folyosó sarkában, a költő szerény lakásával. Itt a vár alatt még áll néhány ház; a templom köré menekültek, mint a hajdani hívők, talán Isten övja őket. Zegzúgos, egymásba fonódó-olvadó épületek ezek, a templom mellett keskeny sikátorral. Ha még akarsz egy keveset látni az eltűnő városból, ajánlom, nézz be valamelyikbe a templom felőli udvaron, mert igazi budai csudát látsz: földszintes ház kapuján léptél be, és emeletes ház első emeletének folyosóján találsz rögtön magadat. Alattad az udvar, pecsenyeillattal, az udvarra a Döbrentei-utcából nyílik kapu, és a szerencsés lakók egyszer az emeletre léphetnek be egyenest, máskor a földszintre. S itt megtalálhatod a táblát, a vízszintesen mutató ujjal, amely még szerb nyelven is elárulja, hogy meddig ért az 1838-as ár. Az idővel, csákkánnyal dacol eme kis csoport. Ha fogalmat akarsz még nyerni a hajdani tabáni Dunaparttól, menj be a templomba: egy régi szentkép háttérében láthatod a partot, az egyforma, apró ablakos házakat.

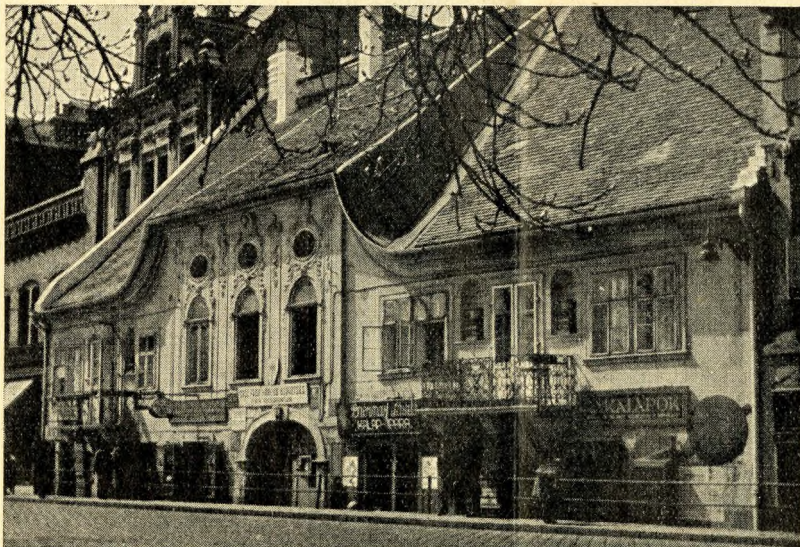
A ráctemplom egészsürke falai mögött már pázsit ömlik át a Naphegy lejtőire. Itt csak a Rácfürdő áll még, sárgán, óriási kéménye akár egy minarétt, mintha a török időkre kívánna emlékeztetni. Más ügysem emlékeztet már. Pázsitfoltok, kavicsos utak, fehérre festett, egy-egy padot magukba foglaló filagóriák között jársz, néhol egy magányos, görbe gyümölcsfát látsz. Itt álltak a házak, a sikátorok, a csupasz alacsony tűzfalak, melyekre andalgó

szerelemesek írták föl, hogy itt voltak. Megállsz a görbe diófák előtt, elérzékenyülsz: boldog fa, furcsa természetét a szűk és árnyékos udvarnak köszönheti, melyet emeletmagasságban kitöltött gazdag lombjaival. Egy kis emelkedésen a feszületet látod, mingyárt a fürdő közelében a szegényoszlopot, s a pincéket, melyek előtt még most is padok állanak. Mindezt megtalálhatod, kitöltheted házakkal, udvarokkal, verkliszóval, holdfényvel, a gázlámpák imbolygó lila fényével, mely alatt gyerekkorodban kóboroltál. De megtalálod-e az Árok-utcát? A házat, melyben három volt, rács mögött török leányzók éltek és csak a tető magasságából nézhetek ki apró ablakok mögül a Tabánra, és megtalálod-e a műterem-ablakos házat, melynek kerítését, falait dúsan benötte a vadszőlő, nyáron zölden, ősszel borvörösen, télen aszott szürke hálóval? Nem találsz meg semmit, csak az emlékeidet.

Kóborolj egy kicsit még Budán. A várbazár szerencsére még megvan, ablakai mögött poros gipszszobrokkal, melyek talán özönvíz óta egyformán állanak, ugyanabban a pózban. Megvan Kikaker Boldizsár kioszkja is, csodálatos, hogy tornyos, homályos épületét nem bontották le és meghagyták Ybl Miklós szobra előtt a fáradt, öregedő fák alatt a zenepavillont, katonamuzsikussal. A Fő-utcában ott leled még kedvenceidet: a gömbölyű sarok-erkélyes házat, erkélye tetején a hegyes sisakkal, a Batthyány-téren a lant-homlokú, félig föld alá süllyedt, almazöld palotát, rozoga, kecses erkélyével. Homlokzatán oroszlán figyel rád, fehér gipszből alighanem — talán tőle félnek a csákkányok s ezért hagytál meg vele együtt a házat is. A Nyúlkaszárnya helyén azonban sivatagot találsz, nyoma sincs a széles udvarnak, ahol nem is olyan régen vacogó fogakkal vártad a sorozást egy jeges novemberi reggelen. Az

Erzsébet-apácák temploma és a Flórián-templom reszketve várhatja a közelben — mikor kap beléjük is a csákány, mikor kellő vándorútra Szent Fortunátusz az üvegporsóból és mikor viszik máshová Szent Erzsébet botját az apácák.

A Krisztinaváros is tartogat számodra fájdalmakat. A Vérmezővel szemben hiába keresed a szép Karácsonyi-palotát, amely előkelően, vastkerítés mögött állt sokáig, mint amaz idők tanuja, amikor palotában laktak még a főurak, termekben színházat játszottak, kertjeiknek nyestett puszpángjai között

A Grassalkovich-ház a Batthyány-téren

Marlitt-hősnők sétáltak, enyelegtek. A palota helyén csak sárga földrakás van. Mint egy sírhely, amelyet homokkal töltöttek föl, kapával oldalba veregettek és senki sem díszíti föl koszorúkkal. A siető utókor különben a temetőket sem szereti. A hajdani tabáni temető silány, kispolgári park, ritka fákkal, bukákkal, piros virágcsokrokkal, a közepén áll csak a berozsdásodott sírkápolna, elhagyatva, holnap talán az se lesz már, mint ahogy eltűnt Virág Benedek sírja is, amely sokáig magányosan dacolt a városszépítéssel. A rácskerítéses apró hant fölött sohasem száradtak el a kegyelet virágai, bár

igaz, hogy olsó kis virágok voltak, legtöbbször az a húsos, nedves levelű, apró sárgavirágú koszorú, melyet öregasszonyok árulnak földszintes házak udvarán. A temető így lett park, de park már a Gellérthegy is, ahol valaha fogócskát játszottál, a Búsuló Juhászból a cigányt hallgattad. Talán lépésben, hangfogóval siklanak itt az autók is. Nem ismered ki magad a hajdani vadon helyén. Ahol kőfejtők álltak, ma villák merengenek, lehetőleg schönbrunni sárgán és neobarokk stílusban, a keramitos udvarokon nagy fekete autókat mosnak, s nemsokára csak a kálvária mögött eregethetnél sárkányt, a spárgát odakötözve a festett, barna kerítéshez és leülhetnél szemben a lassan szétkopó Krisztussal és a latrokkal. Ahogy továbbmegy, a Lágymányos felé, a Gellért-fürdő fölött a hajdani nagy barlangot keresd, melyben nappal rejtezkedő szegénylegények tartózkodtak, éjjel pedig a babonások gellérthegyi boszorkányai. Egyszer, nagyon kicsi voltál még, bemerészkedtél a fűvel benőtt szájú

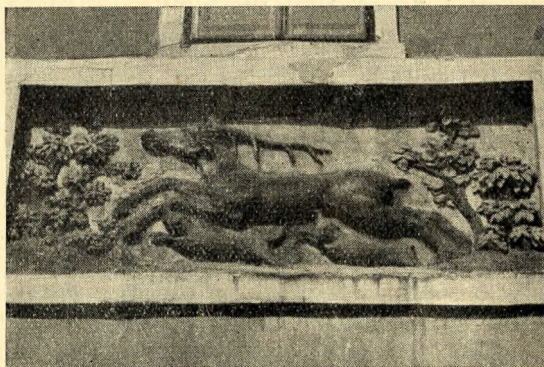

Sírkápolna a tabáni temetőben

barlangba, síkos volt a talaj, víz potyogott a sziklákról, s a mélyén valahol folyosó volt, amelynek a vége, pesti tanítások szerint, Bécs városában nyitott rá a napvilágra. Baglyok, denevérek süstörögtek a barlangban, jó volt belőle menekülni. Hol van a rejtelmes gellérthegyi barlang? Ott van ma is, fehér pálosok mondják oltárainál a miséjüket.

Lehangoltan járkálsz a Vizivárosban, óriási bércaszárnyákat találsz lépten-nyomon, a régi kacskaringós uccák helyén nyílt utakat, s ha régi ismerőssel találkozol, boldog vagy. Boldog vagy, hogy a Mária-téren megtalálsz még a szobrot, az Iskola-uccában, a pék-sarkon a vastuskót, ezt a régi-régi «Stock im Eisen»-t, és a lépcsőket a várba.

Egy város eltűnik, s lassan megváltozik a földrajza is. Az Összekötő vasúti híd és a Ferenc József-híd között valaha óriási tó volt, nádassal, kákával, csónakokkal. Már akkor szeméttel töltögették partjait, ma már összezsugorodott, mintha nem akarná tükrözni a beléje tekintő harmincas éveket. A lágymányosi tó fölött új híd ível át büszkén, s aki nemsokára beköltözik majd a papírfalú, minden kényelemmel kecsegtető garszónlakásokba, nem fogja tudni, hogy Pest egyetlen igazi taván lebeg. Nemsokára kevés nyoma marad a második tónak, amelyet mindjobban összeszorítanak a vörös tennispályák. A Feneketlen Tó ez, sás nő a partján, aki beléfúl, eltűnik, hiába keresik. Azelőtt sokan fúltak bele, ma azonban a gyerekek is vigyáznak a partján, amikor kavicsokat ugratnak a zöld víz színén. Eltűnik ez a tó is, Buda földrajzát erőszakos ujjak írják újra szüntelen. De az eltűnő város mégis él, mégis lélegzik tovább, és szerelmesei azt hiszik, ugyanazt szeretik. *Thurzó Gábor*

Dombormű a «Szarvashoz» címzett házán